

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2019 | ÅRGÅNG 23

Bokförlaget THALES

1 Introduktion: #metoo i Sverige

SVERIGE, NOVEMBER 2017: i svallvågorna av Harvey Weinstein-skandalen signerar 703 kvinnliga film- och teaterarbetare ett upp-rop under hashtaggen #tystnadtågning. De anklagar regissörer, producenter, teaterledare och politiker för att ha misslyckats ta sitt ansvar att motverka sexuella trakasserier på arbetsplatsen. De kräver hela branschen på nolltolerans och sanktioner mot övergrepp. De avslutar med: »Vi vet vilka ni är.»¹

Uppropet följs av ett sextiototal till, de flesta branschrelaterade, som signeras av tiotusentals kvinnor: brandmän, akademiker, journalister, försäkringsanställda, konstnärer, kyrkoarbetare, restauranganställda, m.m. Några av uppropen kommer istället från socialt marginaliserade grupper och signeras av t.ex. döva, papperslösa och brottsdömda.² Utöver att kräva ett slut på sexuella trakasserier och övergrepp, innehåller uppropen en uppsjö av anonymiserade berättelser om allt ifrån »oskyldiga» sexistiska kommentarer till fullskaligt sexuellt våld. Mediebevakningen fullkomligt exploderar och allmänhetens avsky mot trakasseriernas art och omfattning vet knappt några gränser.

I upprensens efterdyningar namnges också, i både sociala och traditionella medier, några offentliga personer som beskylls för sexuella trakasserier och övergrepp. De blir socialt utfrysade, uppsagda eller på annat sätt straffade. En del blir också föremål för polisiära och rättsliga utredningar.

Endast ett av de högprofilerade fallen resulterar i en fällande dom. Istället leder dessa händelser till ett bakslag mot hela #metoo-rörelsen, som anklagas för att straffa utan rättslig prövning.³ Kvinnor som har pekat ut män offentligt utsätts för mediadrev och hat på sociala medier. Vissa blir själva föremål för polisiära och rättsliga utredningar om förtal. Pressens opinionsnämnd faller också ett antal traditionella medier för att ha brutit mot de pressetiska reglerna.

Sammantaget tycks allmänheten ha välkomnat att #metoo-upproppen ökade medvetenheten kring sexuella trakasserier, men motsatte sig starkt de efterföljande uthängningarna. Uppropen, mediadreven och bakslaget mot #metoo har skakat om vårt system av sociala normer kring vilka beteenden och vilka reaktioner som är acceptabla och förväntade, inte minst på våra arbetsplatser.

Den här uppsatsen ämnar undersöka dessa händelser och de bakomliggande sociala normerna utifrån ett spelteoretiskt ramverk. Vår analys visar att om målet är att minska sexuella trakasserier så finns anledning att godta inte bara uppropens medvetandegörande kring fenomenet utan även de efterföljande straffen.

I avsnitt 2 skissar vi den roll sexuella trakasserier har spelat inom olika filosofiska sammanhang. Avsnitt 3 tecknar dess svenska historik över de senaste fyra decennierna. I avsnitt 4 utvecklar vi vår spelteoretiska modell och relaterar den till både den filosofiska litteraturen och den svenska historiken. Avsnitt 5 avslutar uppsatsen med att lyfta fram några av analysens praktiska implikationer.

2 Filosofisk bakgrund

ÄVEN OM ORDET »trakasseri» användes redan i 1700-talets Sverige, dyker uttrycket »sexuella trakasserier» upp först mot slutet på 1970-talet: en översättning av »sexual harassment», amerikanska kvinnogrupperns nyfunna benämning på ett uråldrigt fenomen.⁴ 1979 analyserade Catherine MacKinnon begreppet inom ett rättsfilosofiskt ramverk. Hennes banbrytande arbete gav upphov till ett helt forskningsfält som studerar sexuella trakasseriernas definition, moraliska status och rättsliga påföljder.⁵ Den rättsfilosofiska debatten har sedan dess kretsat kring frågorna: vad är sexuella trakasserier, vilka handlingar faller under begreppet? Och hur kan och bör lagen hantera dessa?

Även utanför rättsfilosofin har begreppet väckt intresse. Språk- och kunskapsfilosofer har använt det för att illustrera sina teorier. Miranda Fricker har analyserat den historiska frånvaron av begreppet »sexuella trakasserier», som avser en gemensam social erfarenhet av objektifiering och förtryck, som en form av epistemisk orätt-

visa.⁶ Hon har därigenom initierat en debatt kring frågan: vilket slags orättvisa utgör sexuella trakasserier?

Filosofier med intresse för tillämpad etik har diskuterat fenomenets normativa implikationer. Jennifer Saul uppmanar filosofer att fokusera på frågan hur vi bör hantera sexuella trakasserier, snarare än att fastna i definitions- eller kunskaps- och språkfilosofiska spörsmål. Hon varnar även för att begränsa diskussionen till enbart rättsliga och institutionella åtgärder, då det kan få folk att tro att dessa – omstridda och ofta ineffektiva – åtgärder är de enda vi har att tillgå. Hennes förslag är att fokusera på informella åtgärder, inte minst utomstående åskådares ansvar att säga ifrån.⁷ Frågan här är alltså: vad bör vi, allihop, göra för att motverka sexuella trakasserier?

I denna uppsats hörsammar vi Sauls uppmaning att tänka vidare kring hur vi bör hantera sexuella trakasserier och tittar specifikt på vilken roll informella regler och procedurer samt utomstående åskådare kan spela. Istället för att ta itu med begreppsliga, rättsliga och etiska spörsmål kommer vi att arbeta utifrån ett stiliserat fall av sexuella trakasserier, för att undersöka sociala normers roll och konsekvenser.

Vår analys använder sig av spelteorins resurser.⁸ Detta tillvägagångssätt har kritiserats för att misslyckas fånga fenomenologin bakom sociala fenomen: hur människor till vardags t.ex. tänker på och förhåller sig till sociala normer.⁹ Vårt mål är dock inte att förstå hur folk tänker kring sociala normer avseende sexuella trakasserier, utan snarare att komma fram till hur vi kan motverka de sistnämnda. För detta syfte kan en rationell rekonstruktion av de sociala normerna vara fullt tillräcklig.¹⁰ Om rekonstruktionen möjliggör förutsägelser kring olika åtgärder, så spelar det ingen roll för vårt syfte huruvida den också ger oss en korrekt bild av de psykologiska och sociologiska processerna.¹¹

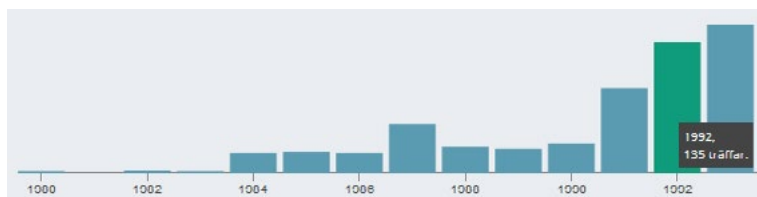
Vi använder oss av en idealiserad spelteoretisk modell av sexuella trakasserier på en arbetsplats. Vi fokuserar på arbetsplatsen dels därför att den utgör en begränsad kontext med identifierbara »spelare» med igenkännbara strategier och incitamentsstrukturer

och dels därför att #metoo-rörelsen har varit tätt förknippat med kvinnors villkor på arbetsmarknaden.

För att bedöma tillförlitligheten i vår modells förutsägelser kommer vi att löpande relatera den till de senaste fyra decenniernas händelseutveckling kring sexuella trakasserier inom Sverige. En kort historik följer i nästa avsnitt.

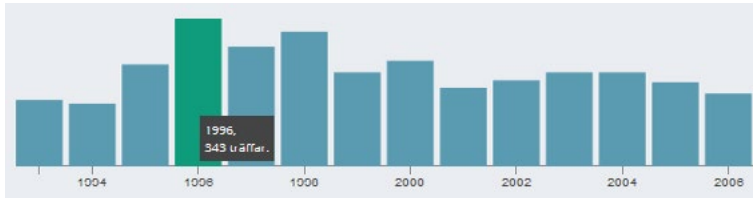
3 En kort svensk historik av sexuella trakasserier

FÖRSTA GÅNGEN UTTRYCKET »sexuella trakasserier» används i svenska tidningar är 1980, då det förekommer i två artiklar (*Figur 1*).¹² Detta sammanfaller med att en ny lag om jämställdhet i arbetslivet träder i kraft som, utan att använda själva uttrycket, förbjuder arbetsgivare att »missgynna en arbetstagare eller en arbetsökande på grund av hans eller hennes kön».¹³

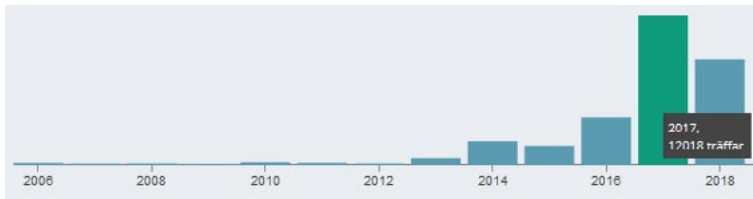
Figur 1.

Fram till 1983 förekommer uttrycket i två till tre artiklar per år. 1984 är det fler än 20 artiklar, vilket sammanfaller med det första JämO-fallet om sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Därifrån stiger siffrorna något fram till början av 90-talet. 1987 stiger siffran till 68 artiklar, när JämO förlorar sitt första fall i Arbetsdomstol och publicerar sin första enkätundersökning om sexuella trakasserier i arbetslivet, Frid-A. 1992 träder en ny jämställdhetslag i kraft, som nu innehåller uttrycken »sexuella trakasserier» (»ett uppträdande i arbetslivet av sexuell natur som kränker en arbetssökandes eller arbetstagares värdighet») och »trakasserier på grund av kön» (»ett uppträdande i arbetslivet som kränker en arbetssökandes eller arbetstagares värdighet och som har samband med kön».¹⁴ Siffrorna ligger nu på över 100 artiklar per år.

Figur 2. Notera att y-axelns värden varierar mellan Figur 1 och 2; år 1993 överlappar.

Fram till 1998 stiger siffrorna till över 300 artiklar per år, men faller därefter till 100–200 per år under 00-talet (Figur 2). 1996 års toppnotering avspeglar bl. a. rapporteringen om skandalen kring den dåvarande vd:n för Astra (senare Astra Zeneca) och visar på en stigande grad av offentlig medvetenhet kring problemet.

Figur 3. Notera att y-axelns värden varierar även mellan Figur 2 och 3; år 2006 överlappar.

2010 års ökning till över 200 artiklar (Figur 3) sammanfaller med Twitter-kampanjen #prataomdet, som belyser gråzonen mellan frivilligt sex och ofrivilligt (d.v.s. våldtäkt). Men återigen faller siffrorna till strax över 100 under de följande åren, vilket kan tolkas som en sjunkande grad av offentlig medvetenhet. 2013 års ökning (till över 500 artiklar) sammanfaller med #fatta-kampanjen för en samtyckeslagstiftning, som drar igång efter en uppmärksam rättegång i Umeå tingsrätt där tre män frias från misstanken att ha våldtagit en 15-årig flicka med en glasflaska, då »ord står mot ord». Mediebevakningen av sexuella trakasserier, både på nyhets- och kultursidorna och i tv-tablåerna, fortsätter öka (2016 års uppgång

sammanfaller med polisens kampanj #tafsainte) och kulminerar med fler än 12 000 artiklar under 2017, med bevakningen av Weinstein-fallet, av den internationella och svenska #metoo-rörelsens upprop och av efterföljande avslöjanden.

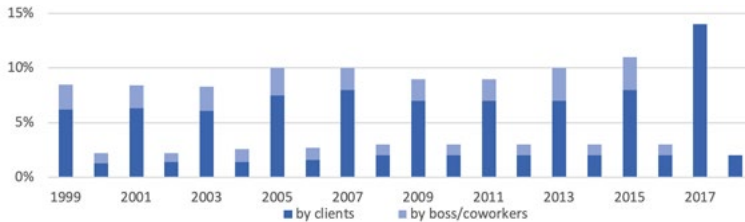
Tveklöst har medvetenheten kring sexuella trakasserier ökat dramatiskt under de senaste decennierna. Det är dock svårt att relatera denna utveckling till förekomsten av sexuella trakasserier över tid. Att hänvisa till statistik om rättsfall är problematiskt p.g.a. tendenser till underrapportering.¹⁵ Enkätundersökningarna är få – både inom och utanför Sverige¹⁶ – och de som finns är sinsemellan svårjämförbara p.g.a. metodologiska skillnader.¹⁷ Det är också troligt att kampanjerna och den ökande mediebevakningen över tid har ändrat såväl betydelsen av »sexuella trakasserier» som benägenheten att ange egna erfarenheter under denna rubrik.

JämO:s första undersökning 1987 angav att 17 procent av över 4000 slumpvis utvalda kvinnor inom TCO och LO varit utsatta för sexuella trakasserier (ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling) av sina chefer, kolleger eller patienter/klienter någon gång under sitt arbetsliv.¹⁸ 2001 publicerades »Slagen dam», som angav att 56 procent av de c:a 7000 kvinnor som svarade på enkäten varit utsatta för sexuella trakasserier (olika typer av ovälkomna, obehagliga eller oanständiga närmanden) sedan de fyllt 15, både inom och utanför arbetsplatsen. 16 procent utsattes under det föregående året. 46 procent av kvinnorna hade utsatts för sexuellt eller fysiskt våld sedan de fyllt 15.¹⁹ Dessa siffror tycktes många så pass orimliga att huvudförfattaren, Eva Lundgren, blev föremål för ett omfattande mediedrev som ifrågasatte hennes vetenskapliga meriter. Efter #metoo verkar siffrorna inte längre fullt så orimliga.

Utöver Lundgrens rapport så får #metoo-rörelsens påståenden stöd av Arbetsmiljöverkets senaste rapport från 2017. Rapporten undersöker arbetsförhållandena för 16- till 64-åringar inom svenskt arbetsliv år 2017 och visar att 14 procent av kvinnorna hade utsatts för sexuella trakasserier (»ovälkomna närmanden eller kränkande anspelningar kring sådant man allmänt förknippar med sex») av kolleger, chefer eller klienter under det senaste året (jämfört med

2 procent av männen). För de yngsta åldersgrupperna är siffrorna än mer anmärkningsvärda: 30 procent av de 16- till 29-åriga kvinnorna hade utsatts senaste året (jämfört med 4 procent av de jämnåriga männen).²⁰

Arbetsmiljöverket har samlat in denna data sedan 1999, då motsvarande siffror för 16- till 64-åriga kvinnor var mellan 6,2 och 8,5 procent (jämfört med 1,3 till 2,2 procent av de jämnåriga männen).²¹ Sedan dess har siffrorna stigit något för båda könen (Figur 4), allt medan medvetenheten som återspeglas av antalet tidningsartiklar ökat kraftigt. 2017 års plötsliga uppgång bland kvinnor kan vara en effekt av #metoo-kampanjen, i termer av ökad medvetenhet eller benägenhet att rapportera, då enkäten genomfördes 2018.

Figur 4. Staplarna till vänster avser kvinnliga, till höger manliga arbetare. 2017 års stapel anger den sammanlagda förekomsten av sexuella trakasserier av både klienter och chefer/kolleger, medan övriga anger dessa förekomster separat. Då dessa siffror kan överlappa är de totala siffrorna för dessa år inom de angivna (ljusblå) intervallerna.

Denna skiss av de senaste årtiondens händelseutveckling i Sverige antyder att trots kampanjer och ökad medvetenhet så kvarstår problemet med sexuella trakasserier på arbetsplatser – vilket också intygats av kraften och omfattningen av #metoo-rörelsen. Varför kvarstår då problemet? Hur kan mekanismerna bakom sexuella trakasserier förstås?

I nästa avsnitt utvecklar vi en spelteoretisk analys av sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Syftet med vår modell är att visa att till synes enkla och oskyldiga antaganden kring spelarna och deras

strategier leder till överraskande konsekvenser vad gäller sexuella trakasseriers envisa fortbestånd.

4 En modell för sexuella trakasserier

SOM ALLA MODELLER gör vår modell förenklingar.²² Vi antar att arbetsplatsen består av två typer av spelare, *män och kvinnor*, som spelar ett sekventiellt spel med två spelskeden. Första skedet består av att männen kommer till jobbet på morgonen och beslutar huruvida de ska anamma en *professionell jargong* eller anamma en *machojargong*. Männen tar detta beslut samtidigt och oberoende av varandra. De män som anammar en professionell jargong kommer under arbetsdagen att vara noga med att undvika stötande skämt och kommentarer om kvinnor. De män som anammar en machojargong kommer att fälla denna typ av kommentarer och skämt (som kan utgöra, eller leda till andra former av, sexuella trakasserier).²³

Om ingen anammar machojargongen avslutas spelet efter dess första skede. Om någon anammar machojargongen så fortsätter spelet till nästa skede, där kvinnorna i slutet av arbetsdagen beslutar huruvida de ska *hålla tyst, säga ifrån* eller *straffa* de som anammat machojargongen. Precis som männen tar kvinnorna detta beslut samtidigt och oberoende av varandra. Kvinnor som håller tyst uttrycker inte sitt ogillande. Kvinnor som säger ifrån uttrycker sitt ogillande i allmänna ordalag, utan att peka ut någon (de medvetandegör problemet). Kvinnor som straffar uttrycker sitt ogillande av machojargongen och pekar ut dem som anammat denna (t.ex. genom uthängning på sociala medier).²⁴

Kvinnornas strategier introduceras successivt i de efterföljande scenarierna. I Scenario I antas att kvinnor inte har något annat val än att hålla tyst. Scenario II lägger till alternativet att säga ifrån. Alternativet att straffa introduceras i Scenario V.

4.1. Scenario I: Ingen norm mot sexuella trakasserier

DETTA SCENARIO KAN sägas modellera den historiska situationen innan begreppet »sexuella trakasserier» myntats (innan slutet av svensk 1970-tal i vår historik). Kvinnorna saknar det Fricker kallar

de *hermeneutiska resurserna* att begripliggöra sina erfarenheter, vilket utgör en hermeneutisk orättvisa.²⁵ Alternativt kan situationen beskrivas som att kvinnors försök att säga ifrån tystas av den dominanta diskursen, då *männen* p.g.a. okunskap eller ovilja saknar begreppet.²⁶ Enligt ett tredje sätt att beskriva situationen lyckas en talare med att säga ifrån endast om hon anses vara en kompetent begreppsanvändare av »sexuella trakasserier». Effekten är att kvinnor inte hörs när de anses använda begreppet felaktigt, som när de får höra att »det var ju ett skämt» eller »en komplimang». Detta utgör då en »begreppskompetens-orättvisa».²⁷

I Scenario I antas alltså kvinnorna hålla tyst, medan männen väljer mellan att anamma en professionell eller machojargong. Föreställ dig Cesar, en av männen som kommer till jobbet på morgonen och väljer dagens jargong. Cesar är inte helt bekväm med machojargongen: hans generation, till skillnad från föräldrarnas, värdesätter inte traditionella machoegenskaper som styrka, aggressivitet och kvinnotjusande. Om Cesar kunde välja mellan ett utfall där alla använder machojargongen och ett där alla använder en professionell jargong skulle han välja det sistnämnda. Men Cesar vill också göra karriär och han vet att cheferna, som är av den äldre generationen, värdesätter machoegenskaperna. Han vet att om han inte anammar machojargongen så kommer cheferna att se honom som vek och därför olämplig att befordra. Han tror också att om alla andra anammar den professionella jargongen så kan han genom att själv anamma machojargongen utmärka sig i chefernas ögon och därmed öka sannolikheten att bli befördrad.

TRAKASSERARENS DILEMMA		Andra män	
		<i>Macho</i>	<i>Professionell</i>
Cesar	<i>Macho</i>	2, 2	4, 1
	<i>Professionell</i>	1, 4	3, 3

Tabell 1. Siffrorna representerar en ordinal rankning (där 4 är bäst och 1 är sämst) av strategiparens utfall för, respektive, Cesar och de andra männen.

Om alla män har samma preferensordning som Cesar, anges deras incitamentsstruktur av *Tabell 1*. Cesar är fast i ett så kallat *fångens dilemma* där han, oavsett vad de andra männen gör, tjänar på att anamma machojargongen. Strategiprofilen där alla anamma machojargongen är den unika Nash-jämvikten: för varje spelare gäller att machojargongen är den bästa responsen på alla andras valda strategi. Är de rationella, så kommer alla män att anamma machojargongen, vilket leder till ett suboptimalt utfall.

4.2. Scenario II: Professionalism som en social norm

SOCIALA NORMER ANSES kunna hjälpa grupper att undvika suboptimala utfall.²⁸ Anta att uppkomsten av begreppet »sexuella trakkasserier» för med sig en social norm: »anamma en professionell jargong på jobbet». Scenario II undersöker hur introduktionen av en sådan norm påverkar mäns beteende på arbetsplatsen, genom att använda Bicchieris spelteoretiska ramverk om sociala normer.²⁹

Vi föreslår, utifrån Bicchieris ramverk, att männen kan delas in i fyra kategorier med avseende på deras inställning gentemot regeln »anamma en professionell jargong på jobbet». *Helgonen* följer regeln ovillkorligt, även om de tror att ingen annan följer den, då de ser den som en moralisk norm. *Sexisterna* är Helgonens motsats i och med att de betraktar den motsatta regeln, »anamma en machojargong på jobbet», som en moralisk norm och följer den ovillkorligt, oavsett vad de tror att alla andra kommer att göra. Vi nämner dessa två kategorier för fullständighetens skull. Vårt fokus ligger dock på de två övriga, som anser att regeln »anamma en professionell jargong på jobbet» är en *social norm*, vilket innebär att de är villkorliga regelföljare.

Normisarna anser att regeln utgör en *legitim* social norm. De är villiga att följa regeln om och endast om de tror:

- (1) *empirisk förväntning*: att tillräckligt många andra män följer regeln och
- (2) *normativ förväntning*: att tillräckligt många kvinnor tror att männen bör följa regeln.³⁰

Ett exempel som de flesta av oss anser vara en legitim social norm är regeln »skatta för dina inkomster». Vi är villiga att följa regeln så länge vi tror att tillräckligt många andra skattar för sina inkomster och att tillräckligt många andra anser att vi bör göra detta. Skulle vi upptäcka att någotdera inte är fallet så skulle vi nog själva sluta följa den, för att inte »känna oss blåsta».

Skitstövlarna, slutligen, ser regeln som en *illegitim* social norm. De är villiga att följa regeln om och endast om de tror:

(1) *empirisk förväntning*: att tillräckligt många andra män följer regeln och

(2*) *straff-förväntning*: att tillräckligt många kvinnor vill att männen ska följa regeln och är villiga att straffa överträdelser.

Inom grupperna Normisar och Skitstövlar kan det finnas skillnader med avseende på villkoren för deras normföljande. Vissa föredrar att följa normen endast om de tror att nästan alla män kommer att följa normen, medan det för andra är tillräckligt att tro att (åtminstone) några få andra följer den. Vissa Normisar kräver att nästan alla kvinnor tror att männen bör följa regeln, medan det för andra räcker med (åtminstone) några få. Och för Skitstövlarnas benägenhet att följa normen kan uppfattningen om andelen straffvilliga kvinnor, men även om straffets hårdhet eller mildhet vara avgörande.

Cesar blir nu medveten om den sociala normen att anamma en professionell jargong på jobbet. Anta att han tror (i) att alla andra män kommer att anamma en professionell jargong på jobbet och (ii) att alla kvinnor anser att männen bör anamma en sådan jargong. För Cesar kommer då machojargongens karriärmässiga fördelar ätas upp av kostnaden av att bryta mot den sociala norm som han tror att alla andra följer och förväntar sig att han följer. Cesar föredrar då att anamma den professionella jargongen. Men om alla andra män, tvärt emot Cesars förväntning, anammar machojargongen så föredrar Cesar att göra detsamma, för att inte »känna sig blåst» (och gå miste om de karriärmässiga fördelarna). För Cesar

och de andra Normisarna ändrar alltså den sociala normen spelets incitamentsstruktur till den som anges i *Tabell 2*: ett koordinations-spel, där utfallet där alla män anammar den professionella jargongen är en jämvikt.³¹

TRAKASSERARNAS SPEL MED EN PROFESSIONALISM-NORM		Andra män	
		<i>Macho</i>	<i>Professionell</i>
Cesar	<i>Macho</i>	3, 3	2, 1
	<i>Professionell</i>	1, 2	4, 4

Tabell 2.

4.3 Scenario III:

Professionalism som en social norm – en dynamisk modell

VI INTRODUCERAR NU kvinnornas strategi att *säga ifrån* samt gör spelet dynamiskt då vi låter det spelas ett obestämt antal omgångar. Under varje omgångs första skede beslutar varje man, beroende på hans empiriska och normativa förväntningar, vilken jargong han ska anamma. Under omgångens andra skede beslutar varje kvinna huruvida hon ska hålla tyst eller säga ifrån, *om någon av männen anammat machojargongen*. Efter varje omgång uppdaterar spelarna sina förväntningar i enlighet med sina observationer av de andra spelarnas beteenden: om färre (fler) män än förväntat följer regeln så sänker (höjer) spelaren sin empiriska förväntning. Om observationen matchar förväntningen ändras den sistnämnda inte. Efter uppdateringen startar en ny spelomgång.

Om männen aldrig begår misstag och om deras normativa förväntningar inte ändras så kommer en population med Normisar som har börjat följa professionalism-normen aldrig att sluta följa den. Varje mans empiriska förväntning kommer alltid att matchas av de andra människans beteende och därmed aldrig ändras. Han kommer därför i varje följande spelomgång själv följa normen, etc., *ad infinitum*.

Men anta nu att män ibland »darrar på handen».³² Någon har

för avsikt att anamma den professionella jargongen men råkar välja machojargongen istället, av ren otur eller gammal vana. Efter omgången kommer männen att sänka sin empiriska förväntning. Ligger den fortsatt över tröskelvärdet («tillräckligt många andra män») så kommer männen fortsatt att föredra att följa professionalism-normen i nästa omgång. Om inga fler misstag sker kommer männens empiriska förväntning öka igen och så småningom återhämta sig helt.³³

Anta nu att män uppdaterar sin normativa förväntning, om andelen kvinnor som tror att män bör anamma en professionell jargong, utifrån andelen kvinnor som observeras säga ifrån, *ifall* att någon man anammar machojargongen. De sänker (ökar) sin normativa förväntning om färre (fler) kvinnor än förväntat säger ifrån och behåller den om observationen matchade den. Om männen initialt förväntar sig att alla kvinnor tror att män bör anamma en professionell jargong, så kommer denna förväntning inte att ändras så länge ingen man anammar machojargongen, eller så länge kvinnorna säger ifrån närhelst någon man anammar machojargongen.

Men kommer kvinnorna att säga ifrån? Föreställ dig Ada, en av kvinnorna, som ska välja mellan att säga ifrån och att hålla tyst. Anta att Ada vet att det är viktigt att säga ifrån för att påminna männen om att anamma den professionella jargongen. Hon föredrar därför ett utfall där alla kvinnor säger ifrån framför ett där ingen säger ifrån. Men Ada vill också göra karriär och hon vet att kvinnor som säger ifrån anses vara bråkstakar eller humorlösa och olämpliga för befordran. Därför är Adas sämsta utfall att själv säga ifrån när alla andra håller tyst. Hon vet även att om alla andra säger ifrån så påminns männen om professionalism-normen även om hon själv håller tyst. Så vad de andra än gör, är det bättre för Ada att hålla tyst. Om samma resonemang gäller de andra kvinnorna hamnar de i de trakasserades dilemma (*Tabell 3*), och alla väljer att hålla tyst.

DE TRAKASSERADES DILEMMA		Andra kvinnor	
		<i>Hålla tyst</i>	<i>Säga ifrån</i>
Ada	<i>Hålla tyst</i>	2, 2	4, 1
	<i>Säga ifrån</i>	1, 4	3, 3

Tabell 3.

Det innebär att om några av männen »darrar på handen» så kommer ingen kvinna säga ifrån. Männen sänker därför sin normativa förväntning. Om den fortsatt ligger över tröskelvärde (*»tillräckligt många kvinnor»*) så kommer männen i nästa spelomgång visserligen (försöka att) anamma den professionella jargongen. Men deras normativa förväntning återhämtar sig aldrig: för att den ska återhämta sig måste ju kvinnor säga ifrån – en *större* andel än förväntat, i själva verket – när machojargongen anammas. Så varje gång någon anammar machojargongen leder detta till att den normativa förväntningen sänks ytterligare. När den till slut faller under tröskelvärde kommer Normisarna inte längre välja att följa den sociala professionalism-normen. De hamnar återigen i trakasserarnas dilemma där alla anammar machojargongen. Jämvikten där alla män anammar en professionell jargong är alltså dynamiskt instabilt.

Scenario III modellerar alltså situationen efter introduktionen av en professionalism-norm. T. ex. kan en offentlig skandal eller en kampanj ha fått männen att förvänta sig att fler män kommer att anamma en professionell jargong att fler kvinnor kommer säga ifrån ifall machojargongen anammas. Männen föredrar då att anamma den professionella jargongen. Men då kvinnorna aldrig säger ifrån, p.g.a. de trakasserades dilemma, förutsäger vår modell att mäns normativa förväntning sjunker tills männen till slut återfaller till machojargongen. Modellen erbjuder därmed en förklaring till varför tidigare kampanjer som #prataomdet och #fatta, trots att de lyckats höja medvetenheten kring problemet, har haft små långsiktiga effekter på den sammanlagda förekomsten av sexuella trakasserier på den svenska arbetsmarknaden.

4.4 Scenario IV: En social norm att bryta tystnaden

EN NÄRALIGGANDE LÖSNING är nu att introducera en social norm att säga ifrån. Man kan tolka #metoo-kampanjen delvis som just ett försök till att etablera en sådan norm. Vi förenklar här och antar att normen avser regeln »när du observerar machojargong, säg ifrån». Anta att kvinnor ser regeln som en legitim social norm och är villiga att följa den om och endast om de tror:

(1) *empirisk förväntning*: att tillräckligt många andra kvinnor följer regeln och

(2) *normativ förväntning*: att tillräckligt många andra kvinnor tror att kvinnor bör följa den.

Anta att #metoo därutöver övertygade kvinnor om att tillräckligt många kvinnor faktiskt både (i) följer regeln och (ii) tror att kvinnor bör följa den. Det innebär nu att Ada, precis som de andra kvinnorna, vill säga ifrån om andra gör det – även om hon är ovillig att vara den enda som säger ifrån. Spelets incitamentsstruktur ändras till ett koordinationsspel (*Tabell 4*) där utfallet där alla kvinnor säger ifrån är en jämvikt.

DE TRAKASSERADES SPEL MED EN SÄGA-IFRÅN-NORM		Andra kvinnor	
		<i>Hålla tyst</i>	<i>Säga ifrån</i>
Ada	<i>Hålla tyst</i>	3, 3	2, 1
	<i>Säga ifrån</i>	1, 2	4, 4

Tabell 4.

Låt oss nu återgå till det dynamiska spelet. Anta att männen är medvetna om professionalism-normen och kvinnorna om säga-ifrån-normen. Anta dessutom att männen initialt förväntar sig att alla andra män anammar en professionell jargong och att alla kvinnor tror att männen bör anamma en sådan jargong, medan alla kvinnor förväntar sig att tillräckligt många andra kvinnor säger

ifrån när de observerar machojargongen och att tillräckligt många andra kvinnor tror att kvinnor bör säga ifrån då. Om några män »darrar på handen» kommer kvinnorna nu att säga ifrån. I slutet av spelomgången kommer männen då att sänka sin *empiriska* förväntning, men deras *normativa* förväntning kommer inte att förändras, då den matchas av deras observation. Så länge männens förväntningar ligger över tröskelvärdena, så kommer männen (försöka) att följa professionalism-normen i nästa spelomgång. Och så länge inga fler misstag sker så kommer männens empiriska förväntning att återhämta sig helt.

Männens normativa förväntning skulle sänkas ifall några kvinnor skulle »darra på handen» och råka hålla tyst istället för att säga ifrån. Men så länge den ligger över tröskelvärdet så är jämvikten, där männen försöker anamma en professionell jargong och kvinnorna säger ifrån ifall någon gör ett misstag, dynamiskt stabil.

Det verkar med andra ord som att risken, att små misstag leder till en återgång till machojargongen, är liten. Det kan få oss att tro att #metoo-kampanjen kommer att lyckas eliminera sexuella trakasserier, så länge den påminner män om normen att inte trakassera, och kvinnor om normen att säga ifrån när så ändå sker. Denna effekt har dock som sagt uteblivit till följd av tidigare medvetandegörande-kampanjer allt sedan 1970-talet. I nästa avsnitt ska vi analysera varför medvetandegörande (att säga ifrån) inte är tillräckligt för att säkra ett universellt anammande av professionalism-normen, genom att använda ytterligare komponenter ur vår spelteoretiska verktygslåda. Vi visar att ovannämnda jämvikt blir instabil när vi släpper antagandet att alla männen är Normisar och introducerar *Skitstövlar* som spelare.

4.5 Scenario V: Skitstövlar och sociala normer

ANTA ATT NÅGRA av männen är Skitstövlar och resten Normisar. Om (i) alla män förväntar sig att tillräckligt många andra män kommer att följa professionalism-normen, (ii) alla Normisar förväntar sig att tillräckligt många kvinnor tror att männen bör följa den och (iii) alla Skitstövlar förväntar sig att tillräckligt många

kvinnor kommer att straffa normöverträdelser, så är situationen där alla män anammar den professionella jargongen en jämvikt.

Vad händer nu om några män »darrar på handen»? Om det finns en säga-ifrån-norm så kommer kvinnorna att säga ifrån. Det gör att Normisarnas normativa förväntning inte ändras. Men för att Skitstövlarnas *straff-förväntning* inte ska sänkas måste de också observera att kvinnor straffar normöverträdelser.

Kommer kvinnorna att vara villiga att straffa Skitstövlarna? Det verkar föga troligt: att straffa medför nog minst lika höga kostnader som att säga ifrån. Det sistnämnda innebär att machojargongens användning döms ut i generella ordalag. Att straffa innebär ytterligare handlingar, riktade mot normöverträdaren: en kollega, chef eller klient. Utöver att ses som bråkstake utan humor, riskerar straffande kvinnor att ses som direkt skadliga för arbetsplatsen, oberäkneliga då de äventyrar rättssäkerheten, eller rent av som lögnare. Kvinnor som offentliggör sexuella anspelningar eller övergrepp riskera dessutom att själva skuldbeläggas för händelserna (s.k. »slut shaming»). Kvinnor som överväger att straffa hamnar därmed i en version av de trakasserades dilemma likt det i *Tabell 3*.

Men om kvinnor inte straffar kommer Skitstövlarna att sänka sin straff-förväntning, och den kommer heller aldrig att återhämta sig. När den till slut faller under tröskelvärdet kommer Skitstövlarna sluta att följa professionalism-normen. Det kommer i sin tur att leda till att alla män sänker sin empiriska förväntning om andelen män som följer professionalism-normen. Detta fortsätter tills förväntningen når nivån av andelen Normisar bland männen. Om denna nivå ligger över tröskelvärdet kommer populationen att hamna i en dynamisk jämvikt där alla Normisar anammar en professionell jargong och alla Skitstövlar en machojargong. Men om andelen Skitstövlar är tillräckligt hög, så att förväntningen faller under tröskelvärdet, kommer även Normisarna att bli ovilliga att följa normen. Detta visar att introduktionen av Skitstövlar kan destabilisera en population av Normisar som alla har anammat en professionell jargong.

Notera även att om vi släpper antagandet att alla män har iden-

tiska tröskelvärden så kan vi modellera kedjereaktioner. Anta att en population består av en Skitstövel och många Normisar som har olika tröskelvärden: en av Normisarna föredrar att följa normen endast om han tror att *alla* andra män följer den, en annan endast om han tror att (minst) *alla förutom en* följer den, o.s.v. När Skitstöveln anammar machojargongen kommer den känsligaste Normisen att överge professionalism-normen, vilket i sin tur leder till att den näst-känsligaste Normisen överger den, o.s.v. Denna process fortsätter tills machojargongen anammas av alla.

Vår analys skissar således begränsningarna för medvetandegörande-kampanjer att etablera en professionalism-norm (och i vidare bemärkelse, reducera förekomsten av sexuella trakasserier). För populationer som består endast av Normisar så kan sådana kampanjer etablera en jämvikt utan machojargong (och i vidare bemärkelse, utan sexuella trakasserier). Men när Skitstövlar finns med i bilden så destabiliseras denna jämvikt – utan trovärdiga hot om straff. Lösningen är att få Skitstövlarna att tro att tillräckligt många kvinnor (och i vidare bemärkelse: utomstående) är villiga att straffa normöverträdelser. I sista avsnittet kommer vi att belysa några praktiska implikationer av vår modell, genom att undersöka potentialen hos olika typer av straff att få Skitstövlarna att ändra sitt beteende.

5 Praktiska implikationer

Formella straff GRUNDAR sig på förutbestämda regelverk kring hur regelöverträdare ska identifieras och straff utformas. De kan vara rättsliga (tillämpas av staten genom rättsväsendet, t. ex. fängelsestraff eller böter) eller institutionella (tillämpas t. ex. av en arbetsgivare enligt arbetsplatsens eget regelverk, med varningar, degradering eller uppsägning).

Ett problem med formella straff är att anmälningsbenägenheten för sexuella trakasserier och övergrepp är låg.³⁴ (Vår modell erbjuder en förklaring: både de trakasserade och utomstående hamnar i de trakasserades dilemma.) Nästa problem, speciellt för rättsliga påföljder, är att få anmälningar leder till åtal och utdömda straff.³⁵

Rättssystemet lägger en tung bevisbörda på målsägare och åklagare – och skäligen så, då det av rättsstatliga skäl är viktigare att undvika att straffa oskyldiga än att undvika att skyldiga går fria. Men när den låga anmälningensgraden samt den låga andelen påföljder är välkända, så blir rationella Skitstövlar inte avskräckta från att trakassera.

Den klassiska lösningen för fångens dilemma är att ändra incitamentsstrukturen. En strategi är att *sänka den (förväntade) kostnaden* av att anmäla, t. ex. genom att göra anmälningsspecifika mer tillgängliga,³⁶ utbilda poliser och personalansvariga i respektfull hantering av trakasserianmälningar, etc. Men så länge en anmälan medför kostnader, så förutsäger vår modell att villigheten att straffa kommer att vara låg och att vi riskerar att Skitstövlarna inte avskräcks. En annan strategi är att *öka den (förväntade) individuella nyttan* av att anmäla, t. ex. att göra det lättare att få sin förövare fälld genom att sänka målsägandens bevisbörda. Det kan vara svårt att förena med rättsstatliga principer. Men inom andra institutionella sammanhang, såsom arbetsplatser, kan detta vara mer lämpligt. En arbetsgivare kan rimligen sträva efter att upprätthålla en välfungerande arbetsplats genom att bestraffa en misstänkt förövare, även när bevisläget inte skulle räcka för en fällande dom i rätten.

På en arbetsplats kan det dessutom finnas ytterligare åtgärder som reducerar kostnaden av att anmäla, t. ex. IT-baserade system för att anmäla förövare anonymt. Dessa sparar anmälares uppgifter och tillåter hen att gå vidare med sin anmälan om ytterligare personer anmäler samma förövare, vilket minskar anmälares risk att helt ensam bära anmälares eventuella kostnader.³⁷

En slutsats, utifrån vår modell och rollen den tilldelar straff, är således att vi bör vända vår uppmärksamhet från rättsliga till övriga institutionella sammanhang: arbetsplatser, skolor och andra organisationer. Dessa utgör viktiga arenor för att upprätthålla normer mot sexuella trakasserier, genom att erbjuda rutiner för anmälningar och påföljder. Endast detta ger Skitstövlarna anledning att förändra sitt beteende.

Det finns dock gott om sammanhang där sådana institutionella

rutiner inte har plats. Vissa arbetsgivare tar t.ex. inte sitt ansvar att erbjuda eller följa dem. Gig-ekonomins framväxt urholkar ett sådant arbetsgivaransvar i mycket större skala. Och en stor andel av alla sexuella trakasserier sker långt ifrån arbetsmarknaden. När institutionella straff inte finns att tillgå, medan rättsliga straff är ineffektiva, behöver vi till slut fundera på *informella* straff. Dessa följer inte några på förhand bestämda regler utan innebär att folk »tar saken i egna händer». Ett exempel är uthängningar i sociala medier. Av bakslaget att döma har dessa uthängningar en hög avskräckande potential.

Men kan vi egentligen förvänta oss att kvinnor eller utomstående kommer att hänga ut förövare? Även denna typ av straff innebär ju betydande kostnader för den straffande: bakslaget mot #metoo-kampanjen riktades främst just mot kvinnor som hängt ut förövare. Dessa kvinnor har i sin tur hängt ut och fördömts offentligt; vissa har anmälts och åtalats för förtal. Det innebär att de trakasserades dilemma återuppstår även i detta sammanhang och att Skitstövlarna då fortsatt saknar anledning att ändra sitt beteende.

Här kan vi, återigen, försöka lösa dilemmat genom att förändra incitamentsstrukturen: att stötta kvinnor som hänger ut förövare och påpeka deras bidrag till att upprätthålla normen mot sexuella trakasserier, att begränsa förtalslagen, etc. Vår modell ger emellertid vid handen att det finns ytterligare en strategi: att introducera en social norm som omvandlar dilemmat till ett koordinationsspel. Skitstövlarna kan fås att ändra sitt beteende om följande straffnorm etableras och följs: »om du observerar sexuella trakasserier, straffa förövaren med de till buds stående medlen». I sammanhang där rättsliga och institutionella straff inte kan tillämpas uppmanar denna norm då till *informella* straff.

Kritikerna må ha ett antal goda skäl mot såväl en straff-norm som mot förändringar i de incitamentsstrukturer som i nuläget försvårar rättsliga, institutionella eller *informella* straff. Vår modell belyser dock hur ett motstånd mot *alla* dessa förslag också försvårar kampen mot sexuella trakasserier. Om vi delar den grundläggande avsky mot sexuella trakasserier och övergrepp som uttrycktes av

#metoo och vill se en förändring, så behöver vi visserligen fortsätta säga ifrån och sprida medvetenhet om problemet. Men vi behöver även inse betydelsen av straff. Och om vi motsätter oss informella straff, såsom uthängningar på sociala medier, så får vi se till att underlätta anmälandet av trakasserare till formella instanser.³⁸

→

Katharina Berndt Rasmussen är forskare i praktisk filosofi vid Institutet för framtidsstudier. Nicolas Olsson Yaouzis är forskare i praktisk filosofi vid Filosofiska institutionen, Stockholms universitet.

Noter

1 www.svd.se/456-skadespelare-vi-har-fatt-nog-av-sexuellt-vald

2 Här listas uppropen: feministisktperspektiv.se/2017/12/13/metoo-nu-samlar-vi-alla-upprop

3 Det bör noteras att de ursprungliga uppropen var noga med att inte identifiera några förövare.

4 Farley (1978); Crouch (2001); MacKinnon (1979); Siegel (2003).

5 Se Anderson (2006) för en taxonomi över olika rättsfilosofiska teorier om sexuella trakasserier. Jfr. Crouch (2001: kap. 5).

6 Fricke (2007). Se även Mason (2011); Dotson (2012); Anderson (2017); Jackson (2018).

7 Saul (2014). Bowes-Sperry & O'Leary-Kelly (2005) diskuterar kontextuella faktorer som påverkar huruvida utomstående ingriper.

8 Jfr. Lewis (1969) spelteoretiska analys av sociala konventioner.

9 Se Gilbert (2008: 6); jfr. Andersson (2000).

10 Se Bicchieri (2005: 3).

11 Vi gör inte heller några antaganden om förövarnas psykologiska, sociologiska, etc. bakgrund; se Pina m. fl. (2009) för en forskningsöversikt kring detta. Siegel (2003) diskuterar sexuella trakasseriers olika sociala innebörder och funktioner. För en översikt över sexuella trakasseriers effekter på offren, se O'Hare & O'Donohue (1998: 562).

12 Vi använder antalet artiklar (per år) som omnämner »sexuella trakasserier» i de stora svenska dagstidningarna som proxy för graden av allmän medvetenhet kring problemet över tid: tidningar.kb.se/?q=%22sexuella%20trakasserier%22

13 riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19791118om-jamstallldhet-mellan-kvinnor_sfs-1979-1118

14 www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/jamstalldhetslag-1991433_sfs-1991-433; för nuvarande lag (sedan 2009), se: www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567

15 Se Pina m. fl. (2009: 128); Brå (2019).

- 16 Se Saul (2014); Crouch (2001: kap. 4).
- 17 Se Crouch (2001: 102); O'Hare & O'Donohue (1998: 562).
- 18 studylibsv.com/doc/846515/trakasserier-p%C3%A5-grund-av-k%C3%B6n-och-sexuella-trakasserier-i
- 19 Lundgren m.fl. (2001).
- 20 Se www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetskadestatistik/arbetsmiljon-2017/. P.g.a. jämförbarhetsproblem mellan studierna i detta avsnitt bortser vi från rapportens distinkta kategori om könsbaserade trakasserier. Om svårigheten att särskilja dessa två former av trakasserier, se t.ex. MacKinnon (2003: 679); MacKinnon (1982); MacKinnon (1983).
- 21 Alla rapporter finns här: www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetskadestatistik/arbetsmiljon-2017/. Observera att siffrorna för 1999–2015 anges separat för sexuella trakasserier av chefer/kollegor och av klienter. Då kategorierna kan överlappa är den totala siffran inom de angivna intervallerna.
- 22 Se Gibbard and Varians (1978) klassiska rättfärdigande av modeller och förenklingar.
- 23 Att låta männen välja mellan olika jargonger verkar något mindre märkligt än att låta de välja mellan att trakassera eller inte. Forskningen visar också att bland de största organisations-interna riskfaktorerna för sexuella trakasserier är en oprofessionell miljö («there is swearing and drinking on the job») och sexistiska attityder («women are viewed as sex objects and as inferior to men»; O'Hare & O'Donohue (1998: 567–568). Att anamma en machojargong kan alltså sägas orsaka eller upprätthålla sådana riskfaktorer. Det kan även i sig självt utgöra sexuella trakasserier: bland de oftast rapporterade formerna av sexuella trakasserier nämns sexuella skämt, kommentarer, blickar och gester; Pina et al. (2009: 128).
- 24 Olika typer av straff diskuteras i avsnitt 5.
- 25 Fricker (2007).
- 26 Mason (2011).
- 27 Anderson (2017).
- 28 Det innebär inte att alla sociala normer är av godo; jfr. Bicchieri & Fukui (1999).
- 29 Bicchieri (2005), (2016).
- 30 Bicchieri (2005: 11). Hennes uttryck »normativ förväntning» kan bäst förstås som elliptiskt för »empirisk förväntning om andras normativa trosföreställningar».
- 31 Bicchieri (2005: 26).
- 32 Begreppet »den darrande handen» («trembling hands») introducerades av Selten (1975).
- 33 För en formell modellering av denna och efterföljande analyser, se Berndt Rasmussen & Olsson Yaouzis (2019).
- 34 Jfr. Brå (2019: 25).
- 35 För t.ex. alla anmälda våldtäkter som handlagts av polis, åklagare eller annan utredande myndighet i Sverige under 2017, så har endast i 11 % av fallen någon misstänkt person bundits vid brottet genom åtal, straffreläggande eller åtalsunderlåtelse (bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html).
- 36 Polisens kampanj #tafsainte år 2016, som även innefattade åtgärder för att göra det lättare att anmäla sexualbrott, ledde t.ex. till en tydlig ökning av anmälda sexuella ofredanden; Brå (2019: 107–108).
- 37 Callisto Campus erbjuder en sådan lösning till amerikanska colleges: www.pro-

jectcallisto.org

38 Tack till Erik Angner, Gustaf Arrhenius, Paul Bowman, Tim Campbell, Åsa Carlson, Erik Carlson, Anders Herlitz, Karim Jebari, Magnus Jedenheim-Edling, Jens Johansson, Björn Lundgren, Ed Page, Jessica Pepp, Folke Tersman och övriga deltagare i högre seminariet på Filosofiska institutionen, Uppsala universitet, och i PPE-seminariet på Institutet för framtidsstudier, för värdefulla kommentarer på tidigare utkast av denna text. Berndt Rasmussen tackar Vetenskapsrådet samt Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse, och Olsson Yaouzis tackar FORTE, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, för generösa forskningsanslag.

Referenser

- ANDERSON, D.E. (2017) »Conceptual competence injustice», *Social Epistemology* 31, ss. 210–223.
- ANDERSON, E. (2006) »Recent Thinking about Sexual Harassment: A Review Essay», *Philosophy & Public Affairs* 34, ss. 284–311.
- ANDERSON, E. (2000) »Beyond Homo Economicus: New Developments in Theories of Social Norms», *Philosophy & Public Affairs* 29, ss. 170–200.
- BERNDT RASMUSSEN, K. & OLSSON YAOUZIS, N. (2019) »#MeToo, Social Norms, and Sanctions», *Journal of Political Philosophy*, forthcoming.
- BICCHIERI, C. (2016) *Norms in the Wild. How to Diagnose, Measure, and Change Social Norms*, Oxford University Press.
- BICCHIERI, C. (2005) *The Grammar of Society: The Nature and Dynamics of Social Norms*, Cambridge University Press.
- BICCHIERI, C. & FUKUI, Y. (1999) »The Great Illusion: Ignorance, Informational Cascades, and the Persistence of Unpopular Norms» *Business Ethics Quarterly* 9, ss. 127–155.
- BOWES-SPERRY, L. & O'LEARY-KELLY, A.M. (2005) »To Act or Not to Act: The Dilemma Faced by Sexual Harassment Observers», *The Academy of Management Review* 30, ss. 288–306.
- Brå (2019) *Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005–2017*, Rapport 2019:5, Brottsförebyggande rådet.
- CROUCH, M.A. (2001) *Thinking About Sexual Harassment: A Guide for the Perplexed*, Oxford University Press.
- DOTSON, K. (2012) »A Cautionary Tale: On Limiting Epistemic Oppression», *Frontiers: A Journal of Women Studies* 33, ss. 24–47.
- FARLEY, L. (1978) *Sexual Shakedown: The Sexual Harassment of Women on The Job*, McGraw-Hill.
- FRICKER, M. (2007) *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*, Oxford University Press.
- GIBBARD, A. & VARIAN, H. R. (1978) »Economic Models», *The Journal of Philosophy* 75: 11.
- GILBERT, M.P. (2008) »Social Convention Revisited», SSRN Scholarly Paper No. ID 1154250, Social Science Research Network, Rochester, NY.
- JACKSON, D.L. (2018) »Me Too: Epistemic Injustice and the Struggle for Recognition», *Feminist Philosophy Quarterly* 4:4.
- LEWIS, D. (1969) *Convention: A Philosophical Study*, Wiley-Blackwell.
- LUNDGREN, E., HEIMER, G., WESTERSTRAND, J., KALLIOKOSKI, A.-M. (2001) *Slagen*

- Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: En omfångsundersökning.* Brottsförmyndigheten & Uppsala universitet.
- MACKINNON, C.A. (2003) »Afterword», i: MacKinnon & Siegel (red.) *Directions in Sexual Harassment Law*, Yale University Press.
- MACKINNON, C.A. (1983) »Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence», *Signs* 8, ss. 635–658.
- MACKINNON, C.A. (1982) »Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory», *Signs* 7, ss. 515–544.
- MACKINNON, C.A. (1979) *Sexual Harassment of Working Women: A Case of Sex Discrimination*, Yale University Press.
- MASON, R. (2011) »Two Kinds of Unknowing», *Hypatia* 26, ss. 294–307.
- O'HARE, E.A. & O'DONOHUE, W. (1998) »Sexual Harassment: Identifying Risk Factors», *Archives of Sexual Behavior* 27, ss. 561–580.
- PINA, A., GANNON, T., SAUNDERS, B. (2009) »An Overview of the Literature on Sexual Harassment: Perpetrator, Theory, and Treatment Issues», *Aggression and Violent Behavior* 14, ss. 126–138.
- SAUL, J. (2014) »Stop Thinking So Much About 'Sexual Harassment'» *Journal of Applied Philosophy* 31, ss. 307–321.
- SELTEN, R. (1975) »Reexamination of the Perfectness Concept for Equilibrium Points in Extensive Games», *International Journal of Game Theory* 4, ss. 25–55.
- SIEGEL, R.B. (2003) »Introduction: A Short History of Sexual Harassment», i: MacKinnon & Siegel (red.) *Directions in Sexual Harassment Law*, Yale University Press.